

Primljen 29. 2. 2008.

HRVATSKO-ENGLLESKI FRAZEOLŠKI RJEČNIK

Anita Hrnjak*

Filozofski fakultet, Zagreb

Dalibor Vrgoč, Željka Fink-Arsovski
Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik
 Zagreb, Naklada Ljevak, 2008., 1028 str.

Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik najnoviji je doprinos hrvatskoj frazeologiji i frazeografiji koje u posljednje vrijeme dobivaju sve više poklonika. Rječnik su sastavili Dalibor Vrgoč i Željka Fink-Arsovski. Objavila ga je izdavačka kuća Naklada Ljevak u Zagrebu 2008. godine, uredila Verica Zorić, a recenzirale Vesna Muhvić Dimanovski i Barbara Kovačević.

Iako se hrvatska leksikografija može podičiti dvama velikim jednojezičnim frazeološkim rječnicima, *Frazeološkim rječnikom hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića iz 1982. godine s opsegom od 12 000 frazema i *Hrvatskim frazeološkim rječnikom* Antice Menac, Željke Fink-Arsovski i Radomira Venturina iz 2003. godine s rječničkom građom od 2258 frazema, status frazeološkog prvijenca u hrvatskoj leksikografiji pripada upravo jednom dvojezičnom frazeološkom

rječniku. Riječ je o dvosveščanom *Rusko-hrvatskom ili srpskom frazeološkom rječniku* (prvi svezak iz 1979. i drugi svezak iz 1980. godine) objavljenom u redakciji Antice Menac. Slijedio je niz dvojezičnih i trojezičnih rječnika iz serije *Mali frazeološki rječnici* koji su izlazili u Zavodu za lingvistiku Filozofskoga fakulteta u Zagrebu od 1985. do 1988. godine. U svima je polazni jezik bio hrvatski, dok su ciljne jezike činili ruski i ukrajinski, češki i slovački, poljski, njemački, talijanski, francuski, slovenski, latinski, grčki i novogrčki, a opseg njihove rječničke građe varirao je u rasponu od 1000 do 1200 frazema. Godine 1988. u redakciji Josipa Matešića objavljen je *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* s više od 18 000 hrvatskih frazema s odgovarajućim njemačkim ekvivalentima. Od „novijih“ frazeoloških rječnika treba spomenuti *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih*

* Anita Hrnjak, Filozofski fakultet, Zagreb; e-mail: ahrnjak@ffzg.hr

frazema Željke Fink-Arsovski i suradnika objavljen 2006. godine u kojem je polazni jezik hrvatski, dok ciljne jezike čine bugarski, češki, makedonski, poljski, ruski, slovački, slovenski i ukrajinski. Jedini je dvojezični frazeološki rječnik novijeg datuma *Englesko-hrvatski frazeološki rječnik* Ivane Bendow objavljen 2007. godine s 3300 engleskih frazema kojima su pridruženi hrvatski ekvivalenti.

Kao što je iz popisa dosad objavljenih dvojezičnih i višejezičnih frazeoloških rječnika vidljivo, *Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik* popunjava prazninu koja je dosad postojala u hrvatskoj frazeografskoj praksi i prvi je frazeološki rječnik kojem je polazni jezik hrvatski, a ciljni engleski.

Rječnik je nastao na temeljima jake tradicije slavističke frazeološke i frazeografske teorije, te tradicije Zagrebačke frazeološke škole, što je vidljivo u odluci sastavljača rječnika da se s obzirom na hrvatski kao polazni jezik pridržavaju slavističkih frazeografskih načela koji donekle odstupaju od istih anglističkih. Stoga je odabir građe i način frazeografske obrade engleskih frazema prilagođen prije svega slavističkim teoretskim postavkama.

Njegovu rječničku građu čini 2490 hrvatskih frazema i 6442 engleska ekvivalenta. Rječničkom dijelu *Hrvatsko-engleskoga frazeološkog rječnika* prethode poglavlja *Predgovor* i *Osnovni podaci o rječniku* na hrvatskom i engleskom jeziku, a prate ga *Kazalo hrvatskih frazema*, *Kazalo engleskih frazema* i popis leksikografskih izvora kojima su se autori služili pri izradi rječnika. *Predgovor* ukratko objašnjava kriterij uvrštavanja jezičnih jedinica u rječnik određujući

sam pojam frazema i nabrajajući njegove moguće strukturne oblike (fonetska riječ, skupovi riječi, frazemi sa strukturom rečenice i polusloženice), a osvrće se i na njihovo podrijetlo naglašavajući kako neki frazemi imaju izraziti nacionalni karakter, dok se drugi mogu smatrati internacionalizmima kojima je relativno jednostavno odrediti podrijetlo (npr. biblizmi, frazemi podrijetlom iz različitih književnosti i mitologije, sporta, pojedinih znanosti i sl.). Poglavlje *Osnovni podaci o rječniku* daju korisniku praktične upute za olakšano snalaženje u građi, a praktičnost i preglednost rječnika postignuta je i kazalima frazema obaju jezika koja donose sve frazeme poredane abecednim redoslijedom uz podatak o njihovu mjestu u rječniku. Pritom je u engleskom kazalu na početku nekih frazema rekcija ili neki oblik upute o korištenju frazemom, pa se u takvim slučajevima ona ne uzima u obzir pri abecediranju.

U rječničkom dijelu rječnički je članak strukturiran tako da se nakon nadnatuknice daje hrvatski frazem s njegovom definicijom, a slijede engleski frazeološki ekvivalenti s primjerima njihove uporabe iz različitih vrsta tekstova.

Nadnatuknica se određuje u frazemima hrvatskog kao polaznog jezika, a frazem se navodi pod glavnom sastavnicom određenom morfološkim principom. To znači da se glavna sastavnica frazema određuje prema sljedećoj hijerarhiji autosemantičkih vrsta riječi: imenice, poimeničene riječi, pridjevi, prilozni, glagoli, brojevi i zamjenice. Sadrži li frazem dvije ili više imenica, glavnom se smatra prva, a isto se odnosi i na druge vrste riječi. Nadnatuknice se obrojčavaju ukoliko se radi o homonimima da bi se uputilo na

razliku u njihovom prvotnom leksičkom značenju. Akcent se bilježi ukoliko se radi o nadnatuknicama s istim fonemskim sastavom, a različitim akcentom, te uz različite vrste riječi. Nadnatuknice su otisnute debelim verzalnim slovima.

Natuknica sadrži hrvatski frazem tiskan debelim slovima. Na leksičke, morfološke ili tvorbene frazemske varijante upućuju okrugle zagrade u kojima se navodi zamjena za prethodnu riječ koja ne mijenja značenje frazema (**vinski (mokri) brat**). Ukoliko se unutar okruglih zagrada bilježi kratica *i sl.* znači da se osim navedenih varijanata mogu rabiti i neke druge bliskog značenja ili istoga semantičkog polja (**gledati (buljiti i sl.) kao tele u šarena vrata**), dok uporaba kratice *itd.* upućuje na to da se osim navedenih sastavnica ponekad pojavljuju i neke druge koje nisu niti bliskog značenja, niti pripadaju istom semantičkom polju (**osjećati se (biti, snalaziti se itd.) kao riba u vodi**). Fakultativni ili izostavljivi dijelovi frazema stavljaju se u izlomljene zagrade (<da> **boli glava**). Vidski parovi glagola u okviru istog frazema odvajaju se kosom crtom (**puknuti/pucati od bijesa**). U dijelu frazema sa strukturom rečenice uporabom glagola u određenom vremenu, broju i licu ukazuje se na najčešći pojavni oblik frazema (**led je krenuo**). U natuknici je rekcija tiskana običnim kosim slovima (**privlači kao magnet koga, što**), a istim se tipom slova upućuju i na to odnosi li se frazem na osobu (**izgleda tko kao da je vidio duha**), predmet (**bez glave i repa je što**), mjesto (**teče med i mlijeko <gdje>**) ili se radi o pripadnosti (**držati čiju stranu**). Debelim kosim slovima bilježe se lične i posvojne zamjenice kada one predstavljaju iste zamjenice u drugim

licima, a istom padežu (npr. u **baš me briga** lična zamjenica *me* predstavlja *te, ga, ju, nas, vas, ih*). Ukoliko frazem može imati dva moguća oblika, a razlike se teško mogu riješiti zgradama, navode se oba oblika uz veznik *ili*: **imati dug jezik ili biti duga jezika**.

Jedna od novosti ovoga rječnika u odnosu na dosadašnju frazeografsku praksu je i navođenje stilske odrednice vulg. uz dio hrvatskih frazema (npr. **čuvati svoju guzicu (rit)** vulg.). S obzirom na to da je izuzetno teško odrediti točne granice između pojedinih stilskih slojeva, bilježenje stilskih odrednica frazema težak je i nezahvalan posao. Sami autori u predgovoru ističu da je najveći dio frazema u uporabi u više različitih stilova, a ujedno frazemi često prelaze iz jednog stilskog sloja u drugi.

U želji da se predstavi što potpunija informacija o engleskim ekvivalentima, pojedini hrvatski frazemi istoga sastava i strukture koji se razlikuju samo u negaciji obrađeni su odvojeno jer se njihovi engleski ekvivalenti ne dobivaju samo dodavanjem negacije.

Odstupanje od načela da se svaki hrvatski frazem u rječniku navodi samo jedanput dogodilo se u svega dvjema iznimnim situacijama u kojima je odstupanje riješeno uvođenjem uputnice *v. (vidi)* pod jednom od nadnatuknica gdje se frazem navodi nakon koje se navodi nadnatuknica pod kojom je frazem obrađen.

Unutar jedne nadnatuknice frazemi se navode abecednim redoslijedom prema prvoj komponenti.

Ispod natuknice slijedi definicija hrvatskoga frazema. Kose zagrade upućuju na dodatnu informaciju o

uporabi frazema kao što je npr. sužavanje značenja (**raditi kao konj** (životinja) ‘vrlo naporno i teško raditi /ob. o fizičkim poslovima/’). Bitna novost u odnosu na uobičajenu frazeografsku praksu je drugačije bilježenje višeznačnih frazema i frazema s više mogućih kategorijalnih značenja, primijenjeno već i u *Hrvatsko-slavenskom rječniku poredbenih frazema* Željke Fink-Arsovski i suradnika. Naime, kod višeznačnih frazema značenja se obrojčavaju rednim brojem s točkom, dok se u slučajevima kada se radi o dvama različitim kategorijalnim značenjima hrvatskoga frazema ona obrojčavaju brojem iza kojeg je stavljena okrugla zagrada. U oba slučaja engleski se ekvivalenti daju iza svakoga hrvatskog značenja.

od Adama <i Eve>

1. od davnine, oduvijek, od pamtivijeka
 <ever> since Adam <and Eve>
 <since> before man
 since the world was made
 since the days of Methuselah
 since the beginning of time
 since time began
 from (since) the year dot BrE, AustralE
 from (since) the year one AmE
 from ancient times
 from (since) time immemorial
 for as long as anyone can remember
2. nadugačko i naširoko
 going back to Genesis
 at great length

bog bogova

- 1) izvrstan, odličan, izvanredan, sjajan
 heaven on earth
 out of this world
 the greatest (best) thing since sliced bread

the bee's knees

- 2) izvrsno, odlično, izvanredno, sjajno
 just fine

Nakon definicije hrvatskoga frazema slijede engleski ekvivalenti odabrani tako da je poštovano osnovno leksikografsko i frazeografsko načelo semantičke, strukturne i kategorijalne identičnosti rječničkih jedinica polaznoga i ciljnoga jezika. Polazište za odabir engleskoga ekvivalenta bilo je prije svega jednako opće frazeološko značenje, a autori su nastojali pronaći engleski frazem s jednakom ili bliskom slikom u pozadini frazema koji je upisivan kao prvi ekvivalent. Međutim, kao ekvivalenti navođeni su i engleski frazemi sa slikom u njihovoj pozadini koja se u većoj ili manjoj mjeri razlikuje od one u hrvatskim frazemima, tako da korisnik rječnika ima mogućnost birati između većeg broja engleskih ekvivalenata već s obzirom na to koji mu od njih za određenu svrhu najbolje odgovara.

zlatni rudnik

- a gold mine
- a money-spinner BrE
- a mother (rich) lode
- a meal ticket

S obzirom na učestalost uporabe u engleskom jeziku kao ekvivalenti uzimani su i frazalni glagoli (**oprati/prati glavu komu – tick sb off** BrE), a samo u rijetkim slučajevima ciljni je jezik ostao bez engleskoga frazeološkog ekvivalenta (**kao kec na jedanaest – at the worst possible time**). Autori su nastojali da se hrvatski frazemi i njihovi engleski ekvivalenti podudaraju i strukturno i prema kategorijalnom značenju, a samo

se u rijetkim primjerima od toga pravila odstupalo.

Način bilježenja engleskih frazema uglavnom se podudara s načinom bilježenja hrvatskih frazema. Drugačije nego u hrvatskom, u engleskom se bilježi rekcija. Prijedlog je pisan debelim slovima kao i frazem, a zamjenica običnim slovima (**there is a question mark about (over) sth**). U engleskim frazemima zamjenica se piše običnim slovima upućujući na zamjenjivi dio frazema (**in your prime**). Zamjenica *your* bilježi se ako se i u tekstu i u frazemu govori o istoj osobi, a zamjenica *sb's* ukazuje na to da je u tekstu, odnosno u frazemu riječ o različitim osobama.

U slučaju da postoji razlika, uz engleske frazeme bilježi se regionalna oznaka (BrE, AmE, AustralE).

Uza svaki engleski frazem navodi se i po jedan primjer njegove uporabe preuzet s jednog od internetskih pretraživača ili korpusa *British National Corpus* i *Time Magazine Corpus*.

Ovaj rječnik primjenjuje i ujedno dokazuje jednu od temeljnih postavki suvremene frazeologije. Naime, u novije se vrijeme u frazeološkim istraživanjima sve više odustaje od isticanja tzv. nacionalnih frazeologija, a u prvi plan se stavlja činjenica da je tek dio frazeoloških korpusa pojedinih jezika nacionalno specifičan, dok njihov veći dio pokazuje značajne sličnosti s drugim jezicima, pa čak i pripada općem internacionalnom frazeološkom fondu. Riječ je o činjenici koju potkrepljuju i kognitivna lingvistička istraživanja u kojima se ističe univerzalno kognitivno ustrojstvo čovjeka, te postojanje univerzalnih konceptualnih metafora na temelju kojih i nastaje značajni broj frazema pojedinih jezika.

Upravo ovaj rječnik dobro ilustrira pretpostavku o velikom broju podudarnosti i sličnosti među frazemima hrvatskoga i engleskoga jezika, dok, s druge strane, pokazuje i osobito zanimljive individualne specifičnosti jednoga južnoslavenskog i jednoga germanskog jezika.

Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik čuva dobru tradiciju hrvatske frazeologije i frazeografije kroz dosljednost i besprijekornost u obradi frazeološke građe, a jasna i pregledna struktura rječnika olakšava korisniku pronalaženje traženih informacija. Stoga je ovaj rječnik vrijedan priručnik svim govornicima engleskoga i hrvatskoga jezika, studentima, učenicima, prevoditeljima, filozofima, posebno onima koji se bave frazeologijom.

